

Akademické gymnázium, škola hlavního města Prahy, Štěpánská 22, Praha 1

Seminární práce ze semináře z mezinárodních vztahů

Írán: hrozby a řešení

Konzultant práce: PhDr. Marie Bicková

Vojtěch Vondra, 4.B

únor 2010 v Praze

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně. Použil jsem pouze literatury uvedené v seznamu literatury a názory, jež uvádím jako vlastní, nejsou převzaty z jiných publikací.

25.1.2009

Úvod

V průběhu podzimu 2009 se Írán opět stal často diskutovaným tématem v domácím i zahraničním tisku. Jako území, ve kterém se střetávají zájmy nejrůznějších světových mocností, je klíčovou oblastí, ve které se hraje o kontrolu a vliv. Poslední vývoj událostí naznačil, že Írán je země velmi nestabilní a v mnoha ohledech téměř nevyzpytatelná. Situaci neulehčují složité regionální zájmy, které ovlivňují chování a plány okolních arabských států.

V prvé řadě je nutné pochopit, jaký význam pro nás íránské území a zdroje mají a z jakých důvodů mají západní státy zájem o mírové řešení, či naopak o vyvolání ozbrojeného konfliktu. V druhé řadě vysvětlím postoje jednotlivých zainteresovaných států – existuje veliký rozdíl mezi americkým a evropským přístupem. Jiné zájmy a způsob řešení má i Rusko, Čína či už zmíněné sousední státy.

Kromě zájmů Západu je nutno brát v úvahu i směřování samotného Íránu. Přestože jeho politika v minulosti prodělala mnoho změn a otoček, některé prvky v ní zůstávají a mají silnou kontinuitu napříč místními politickými frakcemi, např. kontroverzní jaderný program.

Na konec bych rád zhodnotil, jakými způsoby (čistě technicky) může Írán Západ ohrozit a jaké existují možnosti obrany. Nejdříve představím možná mírová řešení a jejich potenciální úspěšnost, nevyhnu se ale ani poznámkám k možnosti ozbrojeného konfliktu.

Západní zájmy

Přírodní zdroje

Podle CIA World Factbook je Írán se svými čtyřmi milióny barely denně čtvrtý v produkci ropy na světě. Vývozcem je dokonce třetím největším. Obdobná situace je i u zemního plynu. Se 116 miliardami kubických metrů plynu za rok je pátý co se týče produkce. Přestože je v žebříčku vývozců až 28., po Rusku má druhé největší prokázané nevytěžené zásoby.¹ Využití plynových zásob z perského zálivu je jeden z klíčových bodů íránské energetické koncepce.²

Oba tyto fakty činí z Íránu zemi, kterou z důvodu naší závislosti na těchto energetických zdrojích nelze přehlédnout. Obzvláště pro Spojené státy, které vedou tabulku spotřebitelů jak u zemního plynu, tak u surové ropy. S Íránem jako potenciálním zdrojem zemního plynu počítá v některých dlouhodobých úvahách i Evropská unie. Například plynovod Nabucco, o jehož realizaci se opět začalo mluvit po plynové krizi z ledna 2009, předpokládá, že by koncové větve mohly být napojeny i do Íránu, který by předpokládanou kapacitu 31 miliard kubických metrů³ hravě naplnil sám.

Na druhou stranu i Írán má reálný důvod pro spolupráci s USA a ostatními západními zeměmi. Je sužován nedostatkem nových technologií a potřeboval by zahraniční partnery, kteří by byli schopni realizovat modernizaci průmyslu, zde konkrétně hlavně těžebních lokalit. Odhaduje se totiž, že Írán kvůli zastaralé technologii ztrácí milióny barelů ropy ročně kvůli únikům a geologickým posunům, kterým není schopný čelit.⁴

Například Spojené státy kvůli uvaleným sankcím žádnou podobnou pomoc neposkytnou.

Otázkou možnosti využití těchto zdrojů je hlavně politická stabilita země. Dle mého názoru není v

1 CIA World Factbook: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html> [cit. 9.2.2010]

2 U.S. Energy Information Administration: <http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Iran/Background.html> [cit. 9.2.2010]

3 Oficiální plány pro plynovod Nabucco: <http://www.nabucco-pipeline.com/project/project-description-pipeline-route/project-description.html> [cit. 9.2.2010]

4 Energy Information Administration, Iran Country Analysis Brief: <http://www.iranwatch.org/government/US/DOE/us-doe-iran-country-brief-0804.pdf> [cit. 9.2.2010]

dlouhodobém zájmu ani Evropy, ani USA vytvořit v Íránu ještě bouřlivější prostředí než je nyní, a které by se stalo podobně nevládnutelným jako situace v Afghánistánu nebo Iráku po spojenecké, resp. americké invazi.

Zajištění bezpečnosti

Důležitým cílem pro západní země je zajištění vlastní bezpečnosti proti možným hrozbám ze strany Íránu a jeho spojenců, hlavně z řad teroristických organizací.

Íránské konvenční síly by pravděpodobně nebyly příliš velkou hrozbou proti vytrénované armádě, kterou disponují Spojené státy či Izrael. Hlavní nebezpečí tkví v jiných dvou oblastech: v jaderném arzenálu a od teroristických organizací. Vytvoření funkčního jaderného arzenálu a vývoji odpovídajících nosičů schopných roznést jaderné hlavice do Evropy a Severní Ameriky by pro Írán znamenalo velikou změnu. Země by se tím dostala do zcela jiné pozice při mezinárodním vyjednávání tím, že by měla velmi nebezpečnou zbraň hromadného ničení ke své dispozici. Už nyní má nosiče schopné doletu přes 4 000 kilometrů.⁵

V obou vyvíjí Írán poměrně veliké úsilí a je naprosto nevyzpytatelné jakým způsobem je hodlá využít a proti komu je obrátí. Následující kapitola postupně tyto hrozby rozebírá a shrnuje jejich pravděpodobné využití.

Bezpečnostní hrozby

Jaderný arzenál

Již delší dobu Írán usiluje o to, aby vstoupil do klubu zemí, které mají použitelnou jadernou výzbroj. Důvody jsou v tuto chvíli hlavně politické a nátlakové, nikdy ale nelze vyloučit nebezpečí použití podobných zbraní i v praxi.

Od roku 2005 se projevuje aktivní snaha hlavně Spojených států k omezení íránského jaderného programu. Přes nabízené možnosti spolupráce se jako jediný dnes využitý prostředek nátlaku ukazují společné sankce od OSN nebo jednostranné od USA.

Obohacování uranu

Přestože žádné rozsáhlé informace o postupu íránských inženýrů neexistují, objevilo se mnoho přímých i nepřímých důkazů o další snaze získat nové technologie a o snaze zvětšit své zásoby obohaceného uranu, který by mohl být použit k sestrojení jaderné bomby. Ředitel Mezinárodní agentury pro atomovou energii (IAEA) Muhammad El Baradei⁶ na tiskové konferenci o snaze Íránu řekl: „Moje intuice mi říká, že Írán by rozhodně chtěl disponovat takovou technologií [pozn. jadernou], která by jim, pokud by chtěli, umožnila vyrobit jaderné zbraně.“⁷ Tato podezření se poprvé potvrdila při odhalení komplexu pro obohacování uranu v Kómu na základně Revolučních gard, výsadních íránských bojových jednotek, dne 25. září 2009. Írán o ní inspektory z IAEA informoval během jejich kontrol, v té době byla ale odstaven, čímž Írán neporušoval žádnou z podmínek, které by znamenaly sankce.

Jako zastírací manévr zkouší veřejnosti prezentovat íránská vláda tvrzení, že obohacený uran potřebuje k vědeckým a lékařským účelům. K tomu ale stačí 3-4% obohacený uran, kterým už Íránci disponují. Pro použití v jaderných zbraních je potřeba uran obohatit na 90%.⁸ Přírodní uran

5 Federation of American Scientists: <http://www.fas.org/nuke/guide/iran/missile/shahab-5.htm> [cit 9.2.2010]

6 Od prosince 2009 je ředitelem IAEA Yukiya Amano

7 CRS, Iran: U.S. Concerns and Policy Responses, *Kenneth Katzman*, str. 19

8 http://en.wikipedia.org/wiki/Enriched_uranium [cit. 12.2.2010]

obsahuje asi 99.28% izotopu ^{238}U a 0.7% izotopu ^{235}U . Izotop ^{235}U je jeden z mála v přírodě, který je schopen spustit řetězovou reakci, při které se uvolňuje obrovské množství energie. Při nižších stupních obohacení se používá jako jaderné palivo do elektráren a pro lékařské účely, při vyšších koncentracích lze použít jako zbraň. Pro obohacování uranu se používají systémy centrifug, které oddělují těžší částice od lehčích.

Ještě v září 2009, před odhalením továrny v Kómu, podal Írán skupině P5+1⁹ několik návrhů k řešení situace.¹⁰ Návrhy, vcelku obecné, byly přesto přijaty jako gesto dobré vůle od iránských představitelů a bylo naplánováno setkání na 1. října 2009 v Ženevě. Po odhalení Kómského komplexu se mnoho pokroku na chystané schůzi nečekalo, přesto se objevil jeden nový návrh, který by mohl zlegalizovat a zpřehlednit iránskou snahu o využití jaderných izotopů v lékařství. Francie a Rusko nabídly, že zpracují nízce obohacený uran, kterým Írán disponoval, a že po zpracování jej dovezou zpátky do země. Írán také připustil, aby inspektoři IAEA byli vpuštěny do Kómu.¹¹

Írán se k návrhům Francie a Ruska postavil negativně a odmítl podobný postup. El Baradei ještě navrhl jako kompromisní řešení Turecko¹², které je důvěryhodné v očích Západu i iránských představitelů. Turecko s premiérem Erdoganem, který má širší podporu muslimů, je pro Írán přijatelným partnerem a vzájemný obchod se od roku 2000 do roku 2008 zvýšil z 1 miliardy dolarů na 8 miliard. Ani na této variantě však nedošlo ke shodě. Írán vytrvale trvá na obohacování uranu na svém území, což jde proti smyslu probíhajících jednání, které mají odstranit podezření z výroby jaderné zbraně.

Komunikace a jednání s prezidentem Ahmadínežadem je složité z jednoho dalšího důvodu. Politická situace v Íránu není příliš stabilní a opozice využívá všemožných prostředků k oslabení pozice prezidenta. Ten je nucen zaujmout radikální a jasný postoj, aby neohrozil své postavení. Je také nutné zmínit, že iránské právo na jaderný program podporují všechny hlavní iránské politické frakce.

Reakce západních zemí na odmítavý přístup bylo opětovné zvážení uvalení ekonomických sankcí. V listopadu 2009 schválila rada guvernérů mezinárodní agentury pro atomovou energii rezoluci, která kritizuje Írán za nedodržení rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1737 z 23. prosince 2006 o zákazu obohacování uranu, utajování dalších továren na obohacování a vyzývá Írán k zastavení jakékoliv další práce na těchto lokalitách. Tato rezoluce a jí podobné jsou však naprosto bez významu, iránské představitelství je směle ignorují a ve svém jaderném programu pokračují dále. 9. února Írán oznámil, že dosáhl hranice 20% (poslední prokázaná produkce obsahovala pouze 3,5% uranu) a že plánují pokračovat dále s výrobou 20% uranu. Prezident Mahmúd Ahmadínežád při této příležitosti označil Írán jako „nukleární stát“.¹³ Dále uvedl, že se chystají tento uran použít pro reaktor, který má vytvářet radioizotopy pro lékařské účely, a že plánují vyprodukovat pouze omezené množství kolem deseti kilogramů. Mezinárodní experti upozorňují, že pro tento účel nemá Írán dostatečně pokročilé technologie.¹⁴ Šéf iránské atomové agentury Ali Akhbar Salehi dokonce tvrdí, že mají dostatečné kapacity pro obohacení uranu až na 100%, ale že tak neplánují učinit, neboť nemají v úmyslu sestrojít jadernou bombu.¹⁵ Navíc tvrdí, že současné kapacity jim umožňují vytvořit kolem 1,5 kilogramu měsíčně, což potvrzuje skeptického současného šéfa IAEA, který tvrdí, že Íránci mají pouze jednu řadu centrifug schopných podobné hodnoty, která se nachází ve

9 Permanent Five + One: Nazváno podle pěti stálých členů rady bezpečnosti OSN a Německa, které do této skupiny také patří. Tato skupina se snaží vést rozhovory s Íránem o kontrole jeho jaderného programu.

10 Iran Nuclear Program Proposal z 9. září 2009, dostupné on-line <http://documents.propublica.org/docs/iran-nuclear-program-proposal/original.pdf>

11 CRS, Iran: U.S. Concerns and Policy Responses, *Kenneth Katzman*, str. 26

12 Bloomberg: ElBaradei Suggests Turkey as Compromise on Iran Nuclear Impasse: <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601103&sid=aIRE35EHPcII> [cit. 12.2.2010]

13 The Times, 11. února 2010 http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/middle_east/article7023727.ece

14 Ibid.

15 Reuters, 11. února 2010 <http://www.reuters.com/article/idUSTRE61A4AS20100211>

středisku v Natanzu.

Poslední vývoj skončil slibem prezidenta Ahmadínežáda, že Írán během následujícího roku postaví dalších deset obohacovacích lokalit, které Íránu umožní vyprodukovat dostatek paliva pro jejich jadernou energetiku.¹⁶

Jaderné elektrárny

Už v sedmdesátých letech mnoho zemí spustilo investiční pobídky, které se pohybovaly v civilních projektech využívajících nukleární energii. Mezi nimi bylo Německo, Francie nebo později Rusko. Dnes se objevují zmínky hlavně o dostavbě jaderné elektrárny v Bušéru, který začal stavět německý Siemens a dnes dokončují a vybavují svými technologiemi ruské firmy.

Jaderná elektrárna využívá slabě obohacený uran, který se postupnými štěpnými reakcemi mění na několik různých izotopů plutonia. V běžném životním cyklu elektrárny se palivo mění každé tři až čtyři roky a ve výsledku v reaktoru zůstane kromě jiných izotopů 60% ²³⁹Pu a 25% ²⁴⁰Pu. Právě tyto dva izotopy se dají použít jako druhá možnost při výrobě jaderných zbraní. Poměry izotopů po běžném cyklu v elektrárně nedovolují tyto materiály využít, protože příliš mnoho ²⁴⁰Pu může způsobit předčasnou detonaci. Pro vytvoření materiálu k takové bombě by se muselo palivo vyměnit po zhruba 4 měsících. Teoretická možnost využít tento materiál k sestrojení jaderné bomby tedy je.¹⁷

Balistické rakety

Írán se zabývá vývojem balistických raket již od islámské revoluce z roku 1979. Toto odvětví zažilo největší rozvoj během iránsko-irácké války, kdy údajně Írán odpálil přes 600 balistických raket.¹⁸ Dnešní vývoj je z velké míry utajený a k dispozici jsou pouze neověřené nebo kusé informace. Ohledně nejvážnější hrozby, mezikontinentálních balistických raket (ICBM)¹⁹, existují různé názory. Podle zpráv americké rozvědky z let 1999 a 2001 se předpokládalo, že Írán úspěšně provede testovací odpálení ICBM před rokem 2015.²⁰ Mnozí tento odhad považují za možný pouze za podmínky, že Írán získá technologickou podporu od některého z jiných států. V tomto případě se mluví zejména o Severní Korei, se kterou spolupracoval při testování severokorejské rakety Taepodong 2²¹, nebo o Rusku, které v minulosti poskytlo technologie pro vývoj menších balistických raket.

Ověřené informace existují o funkční raketě Šaháb-3, která má dolet 1 930 kilometrů a bojovou nosnost 990 kilogramů.²² Neověřené informace existují kolem jejích následovnic, raketách Šaháb-5 a Šaháb-6. Například Šaháb-6 má předpokládaný dolet až 6 000 kilometrů s 500 kilogramovou hlavicí.²³ O existenci nebo úspěšných testech těchto raket neexistují žádné přímé a veřejně dostupné důkazy.

Balistické rakety jsou klíčovým prvkem pro plně funkční jaderný arzenál. Přestože jdou využít i s konvenčními hlavicemi, největší nebezpečí hrozí právě při kombinaci s jadernými náložemi.

16 Ibid.

17 Global Security: Weapons of Mass Destruction, Bushehr: <http://www.globalsecurity.org/wmd/world/iran/bushehr.htm> [cit. 12.2.2010]

18 CRS, Iran's Ballistic Missile Program: An Overview: http://assets.opencrs.com/rpts/RS22758_20090204.pdf [cit. 9.2.2010]

19 ICBM: Intercontinental ballistic missile; podle používané definice to jsou rakety, které mají dolet větší než 5550 kilometrů

20 Podle veřejné výpovědi před Senátní komisí pro zahraniční záležitosti 16. září 1999, od Roberta D. Walpola ze CIA

21 Fox News: <http://www.foxnews.com/story/0,2933,510757,00.html> [cit. 9.2.2010]

22 Federation of American Scientists: <http://www.fas.org/programs/ssp/man/militarysumfolder/shahab-3.html> [cit. 9.2.2010]

23 Federation of American Scientists: <http://www.fas.org/nuke/guide/iran/missile/shahab-6.htm> [cit. 9.2.2010]

Tabulka 1: Íránský raketový arzenál²⁴

Šaháb 3	Dolet 1 280 kilometrů, od roku 2003 zařazena do výzbroje íránské armády.
Šaháb 4	Upravená verze rakety Šaháb 3, která má dolet 1 930 kilometrů a je schopna zasáhnout Izraelské území.
Fajr 3	Odhadovaný dolet 2 000 kilometrů, s MIRV hlavicí, která je schopná zasáhnout více cílů při jednom odpalu.
ICBM	Podle amerických výzvědných služeb je reálná šance, že Írán do roku 2015 vyzkouší dalekonosnou balistickou raketu. V únoru 2008 Írán úspěšně vynesl na oběžnou dráhu vesmírnou sondu, což by mohlo naznačit další vývoj v této oblasti.

Konvenční síly

Íránské konvenční síly by se dostaly ke slovu v případě, že by došlo k ozbrojenému konfliktu na íránském území. Z dnešní mezinárodní situace takový konflikt přichází v úvahu hlavně s Izraelem a/nebo Spojenými státy, které mají s Íránem nejnapjatější vztahy.

Armáda je klíčovým prvkem pro politickou stabilitu stávajícího režimu. Po studentských protestech z minulého roku to bylo armáda, která musela v některých případech zakročit a demonstrace rozpustit.

Tabulka 2: Íránské armádní zdroje²⁵

Vojenský personál	Tanky	Protivzdušné střely	Bojové letouny	Lodě	Rozpočet na obranu
545 000, z toho jedna třetina revoluční gardy	1 693 (z toho 480 T-72)	150 I-Hawk plus několik Stingerů	280	200	6.6 mld USD

Íránské ozbrojené síly se rozdělují do několika divizí. Islámské revoluční gardy jsou patrně nejznámější a nejdůležitější složkou ozbrojených sil. Mají oddělené řízení pěchoty, námořnictva i letectva a mají pod kontrolou i milici Basídž, která čítá asi 11 milionů mužů. Revoluční gardy disponují asi 100 000 muži, 300 000 záložníky a 20 000 muži z námořnictva. Jsou zodpovědné za vnitřní bezpečnost, dodržování zákonů i např. raketové síly. Součástí gard je i elitní jednotka *Kuds*, která spolupracuje s dalšími islámskými militantními organizacemi. Zmíněné skupiny jsou absolutně věrné ajatolláhu Chameneímu.

Standardními částmi vojenských sil je pak armáda, námořnictvo a letectvo. Dohromady mají sílu, která by se byla schopna bránit případnému útoku a která by stačila k účinnému útoku proti ostatním sousedům, kteří by případně podpořili útočníka. Íránská armáda příliš nespolupracuje s ostatními armádami světa, včetně arabských. Drtivá většina vojenských smluv a paktů se týká obchodu se zbraněmi, většinou dovozem do Íránu.²⁶

24 CRS, Iran's Ballistic Missile Program: An Overview: http://assets.opencrs.com/rpts/RS22758_20090204.pdf [cit. 9.2.2010]

25 CRS, Iran: U.S. Concerns and Policy Responses, *Kenneth Katzman*, str. 19

26 Ibid, str. 17

Podpora teroristických organizací

Druhá hrozba pramení ze skryté podpory Íránu teroristických organizací. Írán je dokonce největším podporovatelem teroristů co se týče států světa.²⁷ Jde o ozbrojené skupiny v Iráku či Afghánistánu, palestinský Hamás nebo libanonský Hizballáh. Podporou těchto organizací ztěžují restrukturalizační programy jak ve válkou zmítaném Iráku nebo Afghánistánu, ale i ohrožují bezpečnost obyvatel např. v Izraeli. S al-Kájdou jsou vzájemné vazby slabší.

Nejštědřejší je íránská vláda k libanonskému hnutí Hizballáh. Írán se zasadil o založení, výcvik a výzbroj hnutí. V roce 2005 byl odhad celkově vynaložené pomoci kolem 100 milionů dolarů.²⁸ Tato částka se pravděpodobně ještě zvýšila v roce 2006 při izraelsko-libanonské válce, kde ozbrojenci hojně využívali íránských vojenských zásob.

Díky Hizballáhu získává Írán výjimečný prostředek k útokům na Izrael. Kromě toho získává podporu i v široké veřejnosti díky populárnímu Hassanu Nasralláhovi, vůdci Hizballáhu. Obzvláště díky němu má Hizballáh takovou podporu mezi Libanonci a ostatními státy v regionu. Je ale také nutné zmínit, že po střetech s Izraelem v roce 2006 se Hizballáh poučil, ztratil mnoho vytrénovaných vojáků a veřejné mínění po zveřejňovaných civilních obětech se začalo i v Libanonu obracet proti němu.²⁹

Na podzim 2009 se objevily íránské rakety i v pásmu Gaza, kde bylo zaznamenáno odpálení ruční rakety schopné dosáhnout 60 kilometrů, což stačí pro zasažení Tel-Avivu. V minulosti už běžně stoupenci Hamásu používali rakety Grad z Íránu schopné doletu 20 kilometrů.

Íránská vláda neuznává Izrael a prezident Íránu *Mahmúd Ahmadínežád* se ve svých projevech mnohokrát ostře pustil do Izraele, kdy formulace hraničili s výhrůzkami možné agrese. Naproti tomu Izrael sám má připravené plány pro preventivní útok na Írán v případě realizace jaderného programu.

Íránští vůdci předpokládají, že podporováním těchto útoků a aktivit podpoří stabilitu svého režimu oddálením izraelských nebo amerických útoků jejich rušením či odkloněním jejich pozornosti a oslabení USA a Izraele zastrašovacími metodami. Konečným cílem pak má být vypuzení Američanů z blízkovýchodního prostoru.

Provázanost na podobné organizace je nebezpečná z dalšího hlediska. V případě, že by Írán uspěl při vývoji jaderné bomby, existuje potenciální nebezpečí, že by se radikálové mohli k těmto zbraním dostat a použít je. Kromě jaderných zbraní toto platí i pro ostatní zbraně hromadného ničení, jako jsou například biologické nebo chemické zbraně.

Jediné dostupné nátlakové prostředky pro zamezení této podpory jsou sankce. Spojené státy využívají hlavně tyto čtyři.³⁰

1. Embargo na dovoz a vývoz zbrojního materiálu.
2. Kontrola nad přepravou civilního i vojenského materiálu, který by mohl být použit k podpoře terorismu.
3. Zákaz ekonomické podpory a spolupráce v určitých oborech.
4. Řada finančních sankcí, včetně omezení možnosti půjček, daňových zvýhodnění či vyloučení z možných vojenských kontraktů.

---

27 Country Reports on Terrorism 2007 z dubna 2008: <http://www.state.gov/documents/organization/105904.pdf> [cit 9.2.2010]

28 Iran, Terrorism, and Weapons of Mass Destruction; Daniel Byman: http://www.brookings.edu/~media/Files/rc/articles/2008/03_iran_byman/03_iran_byman.pdf

29 Ibid.

30 Country Reports on Terrorism 2007, viz výše.

Současné vztahy a přístup

Spojené státy Americké

Spojené státy jsou patrně největším kritikem Íránu. Nesouhlasí jak s jeho jaderným programem, tak s lidskoprávní situací či svobodou slova. Jsou hlavním iniciátorem sankcí, využívají svých jednostranných omezení i navrhují sankce ke schválení v Radě bezpečnosti OSN nebo ostatními státy světa.

Nejuplatňovanější sankce z americké strany jsou omezení íránských finančních institucí, které jsou spojovány s financováním terorismu a ozbrojených skupin.³¹ Omezení spočívá v nemožnosti provádět finanční transakce mezi americkými bankami a dotčenými bankami v Íránu. Vzhledem k tomu, že Spojené státy nemají možnost uplatňování těchto sankcí v ostatních státech, například z Evropy, nejčastěji íránské banky využívají prostředníku v cizích zemích k provádění těchto transakcí. Toto předání se označuje jako U-turn transakce. Americké úřady obcházení sankcí touto cestou oficiálně zakázaly 10. listopadu 2008 a neumožňují finanční převody přes účty třetích stran.^{32 33}

Mezi postiženými bankami je státní Bank Saderat, která byla v roce 2001 obviněna z převedení 50 milionů dolarů na Hizballáhem kontrolované účty.³⁴ Ve Velké Británii je na účtech spojených s íránskými bankami zmrazeno přes 1,5 miliardy dolarů aktiv.³⁵ V polovině roku 2008 nařídil americký soud zmrazit přes 2 miliardy dolarů v hotovosti na účtech Citibank.³⁶

Kromě finančních institucí existuje embargo na dovoz zbrojního materiálu. Některé země a organizace kritizují rozsáhlost těchto sankcí, které znemožňují americkým dodavatelům prodávat náhradní díly do letadel do Íránu, čímž snižují spolehlivost íránských civilních letadel a ohrožují tím civilní obyvatele.³⁷

Spojené státy se snaží o získání podpory ostatních států při uplatňování restrikcí. Koncem ledna se americká ministryně zahraničí Hillary Clintonová zúčastnila série schůzek a konferencí, kde se snažila vyvinout tlak na čínské představitele k podpoře amerických opatření. Zmínila nebezpečí, které hrozí nejen Číně, pokud by Írán uspěl při vývoji jaderných zbraní. Celá oblast Perského zálivu, ze které Čína dováží nezanedbatelné množství surovin, by se mohla destabilizovat a ohrozit ekonomiku její i ostatních států světa.³⁸

Čína totiž jako jeden ze členů Rady bezpečnosti OSN dosud preferovala možnost diplomatických jednání. Velká Británie, Německo i Francie jsou připraveny se na uplatňování sankcí podílet, stejně jako Rusko, které nedávno změnilo svůj postoj.

Mezitím americký senát schválil svůj vlastní zákon o sankcích pro Írán týkajících se ropného průmyslu. 28. ledna 2009 byl jednomyslně schválen zákon, který striktně trestá firmy nebo jednotlivce, kteří budou spolupracovat na budování íránského petrochemického sektoru. Jeden z cílů tohoto zákona je omezit rozvoj rafinérského průmyslu, který by mohl z Íránu udělat bilančně vývozce ropy a benzínu. Doposud totiž musel Írán nechat rafinovat svoji surovinu ropy v sousedních zemích, zejména v Saúdské Arábii nebo Číně. Uděluje více pravomocí státním agenturám bojujícím proti financování terorismu a vydává doporučení pro kongres tvrdě jednat proti činnostem

---

31 Ministerstvo financí Spojených států: An overview of O.F.A.C Regulations involving Sanctions against Iran; <http://www.ustreas.gov/offices/enforcement/ofac/programs/iran/iran.pdf> [cit. 20.2.2010]

32 <http://www.ustreas.gov/offices/enforcement/ofac/faq/answer.shtml#36>

33 <http://www.ustreas.gov/press/releases/hp1257.htm>

34 <http://www.ustreas.gov/press/releases/hp87.htm>

35 PressTV: <http://www.presstv.ir/detail.aspx?id=98465&sectionid=351020101> [cit. 20.2.2010]

36 Reuters: <http://www.reuters.com/article/idUSTRE5BB0ID20091212> [cit. 20.2.2010]

37 International Civil Aviation Organization: http://www.icao.int/icao/en/assembly/a36/wp/wp275_en.pdf [cit. 20.2.2010]

38 New York Times, 29.1.2010: <http://www.nytimes.com/2010/01/30/world/asia/30diplo.html> [cit. 20.2.2010]

Hizballáhu a Revolučních gard.³⁹

Spojené státy jsou tedy hlavním podporovatelem sankcí pro Írán a poslední vývoj jejich jednání naznačuje, že pokud nedojde k obratu v íránském přístupu, budou v této politice pokračovat.

Evropská unie

Evropské reakce byly doposud spíše formální povahy. Evropská rada se na konci roku 2009 shodla na „dvojkolejném“ přístupu, který nechává otevřenou přístupovou cestu k diplomatickým jednáním, ale počítá se spoluprací na případných sankcích.⁴⁰ Sama zatím sankce iniciovat nebude, neboť k tomu nemají vůli ani členské státy.

Carl Bildt na schůzi evropských ministrů zahraničí 25.ledna 2009 řekl: „Sankce jsou velmi necitlivým nástrojem a měli bychom je využívat s extrémní opatrností. Chceme dostat Írán k jednacímu stolu a dosáhnout politického řešení.“⁴¹ Na druhé straně se na schůzi objevili i opačné názory. Francouzský ministr zahraničí Lellouche trval na připravení sankcí, neboť západní země s Íránem jednají už šest let bez výsledku. Německá kancléřka Angela Merklová podpořila uvalení sankcí, pokud bude Teherán pokračovat ve své neochotě ustupovat ze svých pozic. Nová vysoká představitelka unie pro zahraniční záležitosti Catherine Ashtonová zůstává u své opatrné rétoriky a její prohlášení zůstává u smířlivých a diplomatických vyjádření.⁴²

Očekávám, že Evropská unie bude do velké míry kopírovat rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN, kde hlavní slovo budou mít Spojené státy, Rusko a Čína.

Čína a Rusko

Hlavní zájem Číny jsou ekonomické svazky, které s místními společnostmi uzavřela. V březnu 2009 podepsala státní Iran LNG s čínským konsorciem 3,4 miliardovou dohodu o dodávkách zkapalněného zemního plynu. V lednu téhož roku byla podepsána dohoda o těžbě zemního plynu ze severního Azadegánu v západním Íránu za 1,76 miliard amerických dolarů.⁴³ Čína navíc denně dováží do Íránu 30 až 40 tisíc barelů rafinované ropy denně, neboť Írán pro zpracování nemá dostatečné kapacity.

Čína je tedy opatrným účastníkem jednání a nechce ohrozit své ekonomické vazby na region. Na druhou stranu si dává pozor, aby se Írán nevymlkl kontrole a celá oblast se nedestabilizovala.

Vzhledem k postoji Spojených států je Írán nucen posunovat své vztahy s ostatními zeměmi na východ k Rusku a Číně. Rusko dlouhou dobu spolupracovalo s Íránem ze společného zájmu, omezit vliv Spojených států na Blízkém východě. Rusko je ale poslední dobou více závislé na západních ekonomikách a nebrání se západní spolupráci při řešení íránského jaderného programu.

Rusové se podobně jako Čína snaží omezit íránský vliv aniž by ohrozili své obchodní zájmy. Jadernou elektrárnu v Bušhéru staví ruské firmy a ruské stroje začínají počtem dominovat v íránském letectvu.

Postoj těchto dvou států bude záležet na tlaku Spojených států, případně sdružených snah s Evropskou unií. V případě, že se USA a EU budou snažit o důraznější řešení ve formě sankcí, předpokládám, že je Čína a Rusko podpoří.

39 Chris Dodd, U.S. Senate: <http://dodd.senate.gov/?q=node/5445> [cit. 20.2.2010]

40 E3+3 Statement on Iran's nuclear programme:

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/declarations/110306.pdf [cit. 20.2.2010]

41 EUobserver.com 26.1.2010: <http://euobserver.com/13/29339> [cit. 20.2.2010]

42 Vyjádření C. Ashtonové z 9.2.2010, dostupné on-line

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/112849.pdf [cit. 20.2.2010]

43 Al-Džazíra 23.9.2009: <http://english.aljazeera.net/business/2009/09/2009923113235664683.html> [cit. 20.2.2010]

Izrael

Íránsko-izraelské vztahy jsou na bodu mrazu a Teherán dokonce Izrael neuznává jako stát. Označuje ho jako „okupované území“ a zaujímá silnou anti-semitskou politiku. Neexistují žádné přímé diplomatické delegace a velmi často posílá Teherán výhrůžné výroky na adresu Izraelců. Přitom například za vlády šáha byly společné vztahy přátelské a Izrael byl podporován i během válek s ostatními arabskými státy. Během šestidenní války získával potřebné zásoby ropy od Íránu a ropovod Aškelon-Eilat používali Íránci jako alternativu k cestě přes Suezský průplav.

U Izraele nelze mluvit o opatrných či diplomatických jednáních. Krizová situace by nastala, pokud by se jedna ze stran rozhodla k agresi, což by mohlo rozpoutat mnohem větší konflikt. Předpokládá se, že Izrael má menší, ale funkční, jaderný arzenál, což situaci neuklidňuje a naopak dráždí íránské představitele. Izrael o svém jaderném programu mlčí a zastává politiku, že nebude první, kdo přivede jaderné zbraně na Blízký východ.

Prezident Ahmadínežád varoval, že v případě agrese odpoví zpětným útokem, který „nadobro vyřídí Izrael“.⁴⁴ Izraelci zvažují možnost bombardovacího náletu, který by zneškodnil íránské jaderné zařízení.⁴⁵ V roce 2008 podobný nálet podnikli v Sýrii, kde zničili údajný jaderný reaktor.⁴⁶

Státy Blízkého východu

Írán jako šíitský stát je pro mnohé arabské státy s převažujícím sunnitským obyvatelstvem trnem v oku. Rozsáhlá podpora ostatních šíitských organizací jako je Hizballáh nebo ozbrojené skupiny v Iráku přináší do oblasti neklid a brzdí vzájemnou spolupráci mezi Íránem a zeměmi Blízkého východu.

Většina arabských zemí by se pravděpodobně zdržela podpory ostatních států v případě radikálnějšího zákroku, zejména z důvodů své ekonomické navázanosti. Ekonomika zemí Perského zálivu z velké části stojí na exportu ropy a zemního plynu. V případě, že by Írán zabral Hormuzský průliv, který spojuje Perský záliv s Indickým oceánem, zmizela by jedna z hlavních dopravních tras tankerů do zbytku světa.

Efektivita ekonomických sankcí

Council of Foreign Relations, vydavatel časopisu Foreign Affairs, publikoval zajímavý článek o důsledcích sankcí pro Írán.⁴⁷ Při počtu zmínek o použití sankcí jako donucovacího prostředku mi přijde klíčové uvědomit si, jaký je reálný význam těchto opatření.

Íránská ekonomika je z větší části v rukou státu a 90% obyvatel je živeno státním platem. Jakékoliv zásahy do státních financí se zákonitě projeví i na obyvatelstvu. V současné době je údajná inflace v Íránu kolem 10%, stejně jako nezaměstnanost. Agentura Reuters tvrdí, že nezaměstnanost může být i dvojnásobná. Ray Takeyh z CSR a známý politolog Kenneth Pollack potvrzují, že současná snaha prezidenta Ahmadínežáda pouze zvyšuje vliv státních podniků, které podléhají minimální kontrole, regulace a zdanění.

Pollack také zmiňuje, že íránské představitelé jsou velmi citliví vůči hrozbám vedeným proti jejich ekonomice, jako jsou například sankce. Většině Iráčanů jde o blahobyt a udržitelnou ekonomickou

44 BusinessWeek, 18.2.2010 <http://www.businessweek.com/news/2010-02-18/iran-s-ahmadinejad-warns-against-threats-from-israel-update-1-.html> [cit. 20.2.2010]

45 Times Online 24.4.2009 http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/middle_east/article6115903.ece [cit. 20.2.2010]

46 SkyNews, 27.2.2008 <http://news.sky.com/skynews/Home/Sky-News-Archive/Article/20080641284716> [cit. 20.2.2010]

47 CFR: What Sanctions Mean for Iran's Economy, dostupné on-line: http://www.cfr.org/publication/10590/what_sanctions_mean_for_irans_economy.html#p9 [cit. 20.10.2010]

situaci než o jaderný program. Mnoho z nich si ale myslí, že jaderná energetika je jedna z cest jak toho dosáhnout.

Pouze sankce, které se dotknou íránského ropného průmyslu (jako nedávno schválený americký zákon), mají potenciál změnit vývoj situace. Jsou jedinou platnou výhrůžkou, která bude na s ropou svázanou ekonomiku Íránu fungovat. Vzhledem k tomu, že takové sankce přímo ovlivňují cenu ropy na světových trzích, jsou podobné sankce při cenách vyšších než 70 dolarů za barel velmi nepravděpodobné.

Situace se tedy otáčí v kruhu, kde případné sankce zasáhnou obě strany. Záleží tedy na vůli západních představitelů zastavit pokračující íránský jaderný potenciál.

Závěr

Írán nemá motivaci se podílet na mezinárodní snaze omezit jeho jaderný program. Bude v něm tvrdohlavě pokračovat dál a pouze tvrdé zásahy, které se dotknou jeho ropného průmyslu ho mohou donutit změnit politický kurz.

Přestože dokončení jaderné bomby není otázka jednoho roku či dvou let, je potřeba s touto hrozbou počítat. Nelze se spoléhat na úspěšný výsledek diplomatických jednání a ozbrojený zásah znamenající další válku na blízkém východ je dnes mimo diskuzi, neboť žádný z aktérů k němu nemá dostatek síly nebo politické vůle. Navíc by přinesl více negativních důsledků než zisku. Neinvazivní řešení jako je protiraketový deštník jsou vhodné preventivní opatření, které mohou přijít vhod v budoucích letech. Země v rámci NATO by měli aktivně pracovat na podobných projektech, které by jim zajistili bezpečnost a novou páku při politických jednáních.

Zároveň je z hlediska Evropy nutné začít výrazněji jednat s Ruskem, Čínou a USA a ujasnit si prezentovaný postoj. Jako jedna z možností je kopírovat rozhodnutí Rady bezpečnosti, kde část evropských zemí zasedá, druhá je přijít s vlastní strategií, která by buď vyvíjela tlak na Rusko a Čínu, nebo naopak zvolila čistě diplomatické řešení. Dle mého názoru je nejlepší možnost sjednotit síly zemí, které zasedají v Radě bezpečnosti OSN, a dále trvat na uplatnění podmínek, které nastavily již dříve vydané rezoluce.

Celkově nelze Írán podcenit jako hrozbu, která může zasáhnout na více místech. V nejbližším okolí může destabilizovat oblast Blízkého východu. V dlouhodobějším horizontu může být i nebezpečím pro území západního světa.

Resumé

Írán je v dnešní mezinárodní situaci významným bodem konfliktu, který ovlivňuje všechny části světa. Dnešní mocnosti jsou bezradné, jak omezit další pokrok v íránském jaderném programu, který by mohl vést k sestrojení atomové bomby.

Uplatňovány jsou nejrůznější sankce a omezení, které ve všech případech nemají rozhodující význam. Navíc je tlak jednotlivých zemí nejednotný z důvodu ekonomických a politických zájmů zemí, které mají možnost se aktivně zapojit svoji vahou do mezinárodního dění.

Práce poskytuje shrnutí západních zájmů, potenciálních íránských hrozeb a současný přístup zainteresovaných stran.

Přehled použitých zdrojů

- CIA. *The World Factbook* [online]. Washington, D.C. : 2010 , 2010 [cit. 2010-02-20]. Dostupný z WWW: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>>. ISSN 1553-813.
- *GlobalSecurity.org* [online]. 2000 - 2010, 2010 [cit. 2010-02-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.globalsecurity.org/>>.
- Federation of American Scientists. *Federation of American Scientists* [online]. 2010 [cit. 2010-02-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.fas.org/>>.
- *Iran Watch* [online]. c2003-2010 [cit. 2010-02-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.iranwatch.org/>>.
- KATZMAN, Kenneth. *Iran: U.S. Concerns and Policy Responses*. 1st edition. [s.l.] : [s.n.], 2010. 63 s.
- HILDRETH, Steven A. *Iran's Ballistic Missile Programs : An Overview*. [s.l.] : [s.n.], 2009. 8 s. Dostupný z WWW: <http://assets.opencrs.com/rpts/RS22758_20090204.pdf>.
- U.S. Department of the Treasury. *U.S. Department of The Treasury* [online]. 2010 [cit. 2010-02-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.ustreas.gov/>>.
- BEEHNER, Lionel. What Sanctions Mean for Iran's Economy. *Council on Foreign Relations* [online]. 2006 [cit. 2010-02-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.cfr.org/publication/10590/>>.